

DOI: 10.31110/consensus/2023-02/062-076

УДК (UDC) 903.4 (477.53) "637.7/638" : 902.2 "2022"

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH ON THE TERRITORY OF THE BILSK MICROREGION DURING THE PERIOD OF MARTIAL LOW

Igor Korost*

Abstract

The article presents brief summaries of protective and rescue archaeological research conducted on cultural heritage sites in 2022 by specialists of the Communal Institution «Historical and Cultural Reserve «Bilsk» of the Poltava Regional Council. The works were carried out on the territory of the modern left bank of the Vorskla River (Kotelva territorial community, Poltava district, Poltava region). The materials highlight the results of archaeological studies of 2 multi-layered settlements – Kotelva II and Staryi Karier.

The article presents information about the research history of the sites selected for study in 2022. The reasons that prompted large-scale archaeological research of cultural heritage sites during the Russian-Ukrainian war era are outlined. According to the results of the field work, a preliminary description of the discovered objects and antiquities is given. On the settlement Kotelva II, during the activities of the expedition of the «Bilsk» reserve in 2022, 350 m² were discovered. 39 objects of the Scythian period were found. The vast majority of them are household pits. In 2022, 2 excavations with a total area of 295 m² were laid at the settlement Staryi Karier. In the first excavation, 16 household objects, a cellar of the Scythian time, were founded and investigated. A Bronze Age dwelling was also discovered. In the second excavation, 12 objects were founded. Among them are 2 dwelling and a household pits of the Final Bronze Age and Scythian time.

Important attention is paid to clarifying (determining) the cultural and chronological positions of the studied settlement monuments. It has been established that the Bronze Age layering from the Kotelva II settlement can be attributed to the XIII–XII centuries B.C. During the Scythian era, the village functioned in the 6th – at the beginning of the 5th centuries B.C. Large-scale excavations made it possible to find out that the antiquities of the Scythian period from the territory of the Staryi Karier settlement can be dated to the end of the 6th – the first half of the 5th centuries B.C. Materials of the Bronze Age belong to the bearers of the Bondarikha, Ivanivka and Lebedivka cultures.

Keywords: Bilsk microregion, Kotelva territorial community, archaeological research (excavations), settlements, Bronze age, Scythian time

---

* Postgraduate student of the Department of History of Ukraine of the Educational and Scientific Institute History, Law and International Relations Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Sumy, Ukraine; Director of the Communal Institution «Historical and Cultural Reserve «Bilsk» of the Poltava Regional Council, Kotelva, Ukraine. E-mail: korost_igor_1987@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7191-1149>

**АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ БІЛЬСЬКОГО
МІКРОРЕГІОНУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ****Ігор Корост*****Анотація**

У статті представлено короткі підсумки охоронно-рятувних археологічних досліджень, проведених на об'єктах культурної спадщини в 2022 р. фахівцями Комунальної установи «Історико-культурний заповідник «Більськ» Полтавської обласної ради. Роботи здійснювалися на теренах сучасного лівого берега р. Ворскла (Котелевська селищна рада Полтавського району Полтавської області). Матеріали висвітлюють результати археологічних вивчень 2 багатошарових поселень – Котельва II та Старий кар'єр.

У статті представлено інформацію про історію дослідження обраних для вивчень у 2022 р. пам'яток. Окреслено причини, які спонукали до проведення масштабних археологічних досліджень об'єктів культурної спадщини в епоху російсько-української війни. За підсумками польових робіт подано попередню характеристику виявлених об'єктів та старожитностей. На поселенні Котельва II в ході діяльності експедиції заповідника «Більськ» у 2022 році розкрито 350 м². Виявлено 39 об'єктів археології (усі – скіфського часу). Переважна більшість із них – господарські ями. На поселенні Старий кар'єр у 2022 р. було закладено 2 розкопи загальною площею 295 м². У першому розкопі зафіксовано та досліджено 16 господарських об'єктів, льох скіфського часу. Також виявлено житло епохи бронзи. У другому розкопі зафіксовано 12 об'єктів. Серед них – 2 землянки та господарські ями доби фінальної бронзи та скіфського часу.

Важливу увагу приділено уточненню (визначенню) культурно-хронологічних позицій досліджених поселенських пам'яток. Встановлено, що нашарування доби бронзи з поселення Котельва II можна віднести до XIII–XII ст. до н.е. За скіфської доби селище функціонувало в VI – на початку V ст. до н.е. Масштабні розкопки дали змогу з'ясувати, що старожитності скіфського часу з території поселення Старий кар'єр можна датувати кінцем VI – першою половиною V ст. до н.е. Матеріали доби бронзи належать носіям бондарихинської та іванівської, лебедівської культур.

Ключові слова: Більський мікрорегіон, Котелевська територіальна громада, археологічні дослідження (розкопки), поселення, епоха бронзи, скіфський час

Цитування: Корост, І. (2023). Археологічні дослідження на території Більського мікрорегіону в період воєнного стану. *Консенсус*, 2, 62–76.

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/61>

---

* аспірант кафедри історії України Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Суми, Україна; директор Комунальної установи «Історико-культурний заповідник «Більськ» Полтавської обласної ради, Котельва, Україна. E-mail: korost_igor_1987@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7191-1149>

Постановка проблеми. З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на терени Української Держави перед співробітниками Комунальної установи «Історико-культурний заповідник «Більськ» постала вкрай гостра й актуальна проблема щодо проведення охоронно-рятівних робіт на об'єктах культурної спадщини, розташованих у межах Більського археологічного комплексу та його округи. Мова йде, у першу чергу, про пам'ятки, що локалізуються на північ від селища Котельва Полтавського району Полтавської області. Руйнування ділянок з археологічними об'єктами було спричинене передусім інтенсивною вибіркою піску для облаштування захисних споруд.

Археологічні дослідження переважно здійснювалися на теренах сучасного лівого берега р. Ворскла (Котелевська селищна рада, Полтавський район, Полтавська область). З поміж іншого, заслуговують на увагу результати досліджень 2 багаточасових поселень – Котельва II та Старий кар'єр.

Огляд літератури. Обрані для дослідження в 2022 р. об'єкти культурної спадщини замало вивчалися археологічно. Особливо це стосується поселення Старий кар'єр. Відповідно, у науковій літературі, а також у звітах археологів, інформація про дані пам'ятки була доступною в мінімальних обсягах.

Поселення Котельва II знаходиться на північно-західній околиці однойменного селища, на першій надзаплавній терасі лівого берега р. Ворскла. Зафіксовані на сьогодні розміри поселення – 360×100 м, площа – 2,5 га, висота над рівнем моря – 109 м (рис. 1).

Дані про знаходження на цій території старожитностей сягають ще 70-х років минулого століття. Проте ділянка археологічно не обстежувалася.

У науковій літературі пам'ятка вперше описана в 1992 р. керівником експедиції обласного Центру туризму та краєзнавства І.М. Гавриленком¹.

У 2017 р. поселення оглядалося спільною експедицією ІКЗ «Більськ» та Полтавського краєзнавчого музею ім. Василя Кричевського². Тоді було зафіксовано катастрофічне пошкодження пам'ятки – у стінках несанкціонованого кар'єру добре простежувалися доволі потужні культурні нашарування, а у зсувах та на дні штучно створеного об'єкта науковці зібрали значну кількість археологічного матеріалу. Також вдалося виявити уламки вінець ліпних горщиків, прикрашених пальцевими зачіпами та проколами, шматки стінок та донець ліпної кераміки, глиняне прясло усічено-біконічної форми, фрагмент горла світлоглиняної амфори кола Хіос зі збереженими частинами ручки та вінця, що датується кінцем VI – початком V ст. до н.е. В обвалі землі було помічено залишки об'єкта, вочевидь – господарської ями. В її «заповненні» виявлено розвал ліпного горщика тюльпаноподібної форми,

¹ Гавриленко І.Н. Отчет о разведках по реке Ворскле в 1992 г. Науковий архів ІА НАН України, ф.е., 1992/59. 1992. С. 2.

² Шапорда О.М., Ткаченко О.М., Луговий Р.С. Археологічні розвідки спільної експедиції ІКЗ «Більськ» та Полтавського краєзнавчого музею в межах Котелевського району. *Археологічні дослідження Більського городища – 2017*. Київ; Котельва: ЦП України і УТОПІК. 2018. С. 188–189.

Рис. 1. Котельва ІІ, поселення. План. Автор – О.М. Шапорда.

Рис. 2. Котельва II, поселення. Горщик бондарихинської культури з території пам'ятки.
Дослідження спільної експедиції ІКЗ «Більськ» та ПКМ ім. В. Кричевського. 2017 р.

прикрашеного трьома рядами тичкового орнаменту. Знахідка належить до бондарихинської культури (рис. 2).

У 2021 р. на поселенні експедицією заповідника «Більськ» на чолі з О.М. Шапордою та А.О. Семененком проведено масштабні розвідкові роботи³. Це дало

---

³ Семененко А.О. Звіт про археологічні розвідки на території Більського археологічного комплексу (в межах Котелевського району Полтавської області) у 2021 році. Науковий архів ІА НАН України, ф.е., 2022/б.н. 2022. С. 5–9; Шапорда О.М. Звіт про дослідження експедиції Історико-культурного заповідника «Більськ» в межах Більського археологічного комплексу у 2021 році. Науковий архів ІА НАН України, ф.е., 2022/б.н. 2022. С. 10–11.

змогу встановити межі пам'ятки, істотно уточнити потужність та датування культурних нашарувань, отримати різносторонню інформацію про функціонування селища за різних часів, визначити основні риси скіфського матеріалу з території об'єкта. У ході робіт виявлено цікаві археологічні знахідки (рис. 3-4).

Рис. 3. Котельва II, поселення. Фрагмент стінки античної амфори з орнаментом. Дослідження експедиції ІКЗ «Більськ». 2021 р.

Рис. 4. Котельва II, поселення. Липний горщик та фрагмент липного горщика скіфського часу. Дослідження експедиції ІКЗ «Більськ». 2021 р.

Поселення Старий кар'єр відкрито в 2021 р. експедицією Історико-культурного заповідника «Більськ» під керівництвом А.О.Семененка⁴. Тоді було здійснено поверхневий огляд території пам'ятки, знято план місцевості, проведено шурфування. У результаті розвідок вдалося зібрати невелику кількість археологічного матеріалу скіфського часу.

У січні 2022 р. спеціалістами ЦОДПА Департаменту культури і туризму Полтавської облдержадміністрації здійснено огляд території поселення. У ході обстежень археологічних матеріалів не вдалося виявити. Відповідно, було надано погодження на розробку землепорядної документації, яка передбачає в подальшому функціонування на цій території кар'єру з видобутку піску.

Оскільки в науковій літературі фактично відсутня інформація про поселення Котельва II, Старий кар'єр **метою даної статті** є введення до наукового обігу результатів масштабних археологічних досліджень вказаних пам'яток, а також висвітлення даних про їх культурно-хронологічні позиції, площі й межі. Публікація створює підґрунтя для подальшого наукового вивчення старожитностей епохи бронзи – скіфського часу на теренах лівого берега р. Ворскла (в межах Котелевської територіальної громади (Полтавська область) та Грунської ОТГ на Сумщині).

Виклад основного матеріалу. У 2022 р. розкопки на поселенні проводилися експедицією заповідника «Більськ» (керівник – А.О.Семененко) вздовж південно-східного схилу кар'єру, де спостерігався найбільш потужний культурний шар (рис. 5). Роботи проводилися за фінансової підтримки громадської організації «Центр історичної пам'яті» (м. Львів). Неймовірно масштабну допомогу ІКЗ «Більськ» також надала неприбуткова фундація «ALIPH». Під час досліджень 2022 р. було розкрито 350 м² території поселення. На цій площі виявлено 39 об'єктів археології, здебільшого – господарських ям (рис. 6). Знахідки з об'єктів – уламки типового посуду місцевого виробництва скіфського часу, деякі орнаментовані, фрагменти тарної грецької кераміки, глиняні прясла (у т.ч. прикрашені візерунком), велика кількість бронзових вістер стріл, шматок бронзового браслета, кілька залізних ножів з вигнутою спинкою, а також тесло-сокира і шматки глиняного ліпного посуду пізнього бронзового віку (рис. 7).

Нашарування доби бронзи з поселення відносяться до XIII–XII ст. до н.е. За скіфської доби селище функціонувало в VI – на початку V ст. до н.е.

Поселення Котельва II, згідно клопотання представників ІКЗ «Більськ», включено до переліку щойно виявлених об'єктів культурної спадщини Полтавської області (розпорядження голови Полтавської облдержадміністрації від 23.02.2022 р. № 76).

Поселення Старий кар'єр розташовується на невеликому мисоподібному підтрикутному за формою виступі першої надзаплавної (борової) тераси лівого

---

⁴ Семененко А.О. Звіт про археологічні розвідки на території Більського археологічного комплексу (в межах Котелевського району Полтавської області) у 2021 році. Науковий архів ІА НАН України, ф.е., 2022/б.н. 2022. С. 9.

Рис. 5. Котельва II, поселення. Розкопки експедиції ІКЗ «Більськ». 2022 р.

Рис. 6. Котельва II, поселення. Розкоп 1/2022. Дослідження експедиції ІКЗ «Більськ». 2022 р.

Рис. 7. Котельва II, поселення. Знахідки з досліджень 2022 р. експедиції ІКЗ «Більськ»: 1 – верхня частина античної пухлогорлої амфори, 2 – ліпний скіфський мініатюрний горщик, прикрашений по краю вінця проколами та пальцевими защепами, 3-4 – глиняні прясла скіфського часу, 5 – залізний ніж з вигнутою спинкою (скіфського часу), 6-11 – бронзові вістря стріл скіфського часу, 12 – бронзове тесло-сокира пізнього бронзового віку.

берега річки Ворскла. Територія селища засаджена листяним та сосновим лісами, повністю задернована, значна частина вкрита чагарниками. Центральний сектор пам'ятки зруйновано кар'єром. Площа поселення – 6,5 га. Розміри – 530 м по лінії північ–південь, 270 м по лінії схід–захід. Потужність культурного шару на різних ділянках в середньому сягає 0,4–0,6 м. Абсолютна висота ділянки поселення над рівнем моря – 119 м (рис. 8).

Враховуючи катастрофічний стан та можливість повного знищення ділянки, що спричинено розширенням кар'єру, експедицією ІКЗ «Більськ» у липні-вересні 2022 р. було продовжено дослідження поселення. Під час робіт закладено два розкопи. Перший – загальною площею 135 м². У результаті досліджень виявлено досить потужні культурні нашарування, які відносяться до різних часових періодів. Верхній пласт у розкопі належить до скіфського часу та датується кінцем VI – першою половиною V ст. до н.е. У межах вивченої ділянки виявлено значну кількість об'єктів раннього залізного віку, а саме: 16 господарських ям та льох (рис. 9). Серед знахідок виділяються фрагменти орнаментованої місцевої ліпної кераміки, уламки

Рис. 8. Старий кар'єр, поселення. План. Автор – О.М. Шапорда.

Рис. 9. Старий кар'єр, поселення. Розкоп 1/2022. Дослідження експедиції ІКЗ «Більськ». 2022 р.

Рис. 10. Старий кар'єр, поселення. Розкоп 2/2022. Дослідження експедиції ІКЗ «Більськ». 2022 р.

тарного посуду різних античних центрів виробництва, глиняні прясла, бронзові деталі від кінської упряжі та вістря стріл.

Нижній простежений у розкопі шар, а саме – заповнення котловану житлової споруди – відноситься до періоду фінальної бронзи. Колекція цього часу за складом полікультурна і представлена двома групами⁵.

До першої відноситься переважна більшість горщиків, що ідентифікуються з постзрубною іванівською культурою (XII–X ст. до н.е.). Остання поширилась зі степового Нижнього Поволжя до лісостепової Донщини (басейн р. Хопер), Лівобережної лісостепової України та степового Пониззя Дніпра⁶.

Друга група керамічної колекції із житла складається з 16 фрагментів горщиків бондарихинської культури. При цьому виділяється малобудківський тип: прикрашені тичками та круглими наколами горщики, зовнішня поверхня яких покрита розчосами дрібнозубчастого штампу. Один горщик реставровано (рис. 11: 1). Він має тонкі стінки, трохи відігнутий високий вінчик, слабо виражену шийку та слабо опуклий тулуб (тип Г1-7 за В.А. Ромашко). Його корпус прикрашено трьома горизонтальними рядами круглих ямок (збереглися тільки два). Близькі аналогії можна знайти на багатьох пам'ятках малобудківського типу⁷.

З котловану житла походить надзвичайно цікавий предмет – дископодібне пряслице, прикрашене солярним знаком у вигляді сонячного саява (рис. 11: 4). По формі подібні вироби зустрічаються в матеріалах постзрубних поселень. Здається, що пряслице було навмисне залишене в цій споруді – у рамках обряду прощання з покинутим житлом⁸.

Децю південніше від першого розкопу, безпосередньо на краю кар'єру, було закладено розкоп 2. Його площа – 160 м² (рис. 10). Під час розкопок зафіксовано 12 об'єктів. Серед них – 2 землянки та господарські ями доби фінальної бронзи та скіфського часу.

⁵ Визначення та аналіз матеріалів епохи бронзи проведено к.і.н. Ю.В. Буйновим, за що автор висловлює йому свою вдячність.

⁶ Колев Ю.И. Ивановская культура позднего бронзового века: характеристика культуры и проблемы исследования. *Актуальные проблемы археологии Урала и Поволжья*. Самара: «Глагол», 2008. С. 209–210, 229.

⁷ Буйнов Ю.В. Пам'ятки мар'янівської культури в Лівобережній Лісостеповій Україні. *Вісник Харківського університету*, 32. 2000. С. 10, рис. 2: 2; Буйнов Ю., Левченко Н. Некоторые вопросы историко-культурного развития бондарихинских племён в бассейне Северского Донца. *Ранний Залізний вік Східної Європи: збірник статей на пошану Ірини Шрамко*. Харків, Котельва: ХНУ імені В.Н. Каразіна, ІКЗ «Більськ». 2021. Рис. 4: 2, 3, 6, 7, 12; Куштан Д.П. Південь Лісостепового Подніпров'я за доби пізньої бронзи. *Археологічний альманах*, 29. Донецьк: «Донбас», 2013. С. 131, рис. 82: 18.

⁸ Ромашко В.А. *Заключительный этап позднего бронзового века Левобережной Украины (по материалам богуславско-белозерской культуры)*. Дніпропетровський національний університет: НАН України; Інститут археології, 2013. Рис. 44: 19, 23, 27, 85: 24, 25, 27, 29, 30, 110: 21.

Рис. 11. Старий кар'єр, поселення. Знахідки з досліджень 2022 р. експедиції ІКЗ «Більськ»: 1 – верхня частина ліпного горщика бондарихинської культури (малобудківський тип), 2 – антична червоноглиняна амфора, 3 – бронзова замочкоподібна бляшка від кінської упряжі скіфського часу, 4 – глиняне дископодібне орнаментоване прясло постзрубного часу, 5 – бронзова бляха чорногорівської культури, 6 – уламок рогового триотворного багатоприкрашеного гравірованим орнаментом псалія часу існування чорноліської культури (X ст. до н.е.).

Виявлені в розкопі культурні нашарування датуються переважно бронзовим віком (рис. 11: 5–6). Серед них переважають матеріали лебедівської культури. Саме представникам останньої належали досліджені дві землянки та одна господарська яма⁹. У розкопі (у т.ч. в об'єктах) знайдено фрагменти кераміки бондарихинської культури. Серед виявленого матеріалу також виділяються кілька бронзових бляшок, фрагмент леза ножа, глиняні цеглини, кремнієвий вкладень до серпа, уламок рогового орнаментованого псалія.

На фінальному етапі дослідження поселення в його межах та окрузі проведено масштабні розвідки. У ході робіт, з поміж іншого, було закладено 18 шурфів. Матеріали з них – епохи бронзи та скіфського часу. Дослідженнями встановлено, що

⁹ Березанская С.С. Лебедовская культура эпохи бронзы в лесостепной Украине. *Энеолит и бронзовый век Украины*. Киев: Наукова думка. 1976; Савчук А.П. Пам'ятки лебедівської культури. *Археологія*. 1978. 25.

площа поселення може бути значно більшою від раніше визначеної. Однак для підтвердження цього необхідні подальші археологічні розвідки та розкопки.

Поселення Старий кар'єр за результатами досліджень включено до переліку щойно виявлених об'єктів культурної спадщини Полтавської області згідно з розпорядженням голови Полтавської обласної адміністрації від 04.10.2022 року № 318.

Висновки. Отже, під час археологічного сезону 2022 р. експедицією Історико-культурного заповідника «Більськ» було досліджено маловідомі для археологічної науки багаточисельні поселення Котельва II та Старий кар'єр. Певна увага приділялася й вивченню округи даних пам'яток. Зона проведення досліджень охоплювала лівий берег р. Ворскла в територіальних межах Котелевської селищної ради Полтавського району Полтавської області.

Розвідками та розкопано встановлено, що поселення Котельва II та Старий кар'єр були обжитими за доби пізньої бронзи та скіфського часу. Уперше для даного мікрорегіону зафіксовано проживання носіїв лебедівської та іванівської культур. У цілому ж, за результатами археологічних робіт видається, що теперішній лівий високий берег річки Ворскла в територіальних межах від села Куземин (Грунська ОТГ Охтирського району Сумської області) до села Млинки (Котелевська ОТГ Полтавського району Полтавської області) був масово обжитий древніми племенами, починаючи з епохи бронзи. Однак дане твердження потребує археологічних уточнень та масштабних досліджень у найближчі роки.

Розвідки та розкопки на вказаних об'єктах культурної спадщини заплановано провести й у наступні археологічні сезони. Подальше вивчення пам'яток дасть можливість уточнити їх культурно-хронологічні позиції, межі, площі, а також визначити головні етапи розвитку та особливості заселення.

REFERENCES

- Berezanskaia, S.S. (1976). Lebedovskaia kultura epokhi bronzy v lesostepnoi Ukraine [Lebedovka culture of the Bronze Age in the forest-steppe Ukraine]. In: Berezanskaia, S.S., Otroschenko, V.V. & Telegin, D.Ya. (Ed.). *Encolit i bronzovyi vek Ukrainy*, 190–221 [in Russian].
- Buinov, Yu.V. (2000). Pamiatky marianivskoi kultury v Livoberezhnii Lisostepovii Ukraini [Sites of the Marianivka culture in Left-Bank Forest-Steppe Ukraine]. *Visnyk Kharkivskogo universytetu*, 32, 4–12 [in Ukrainian].
- Buinov, Yu. & Levchenko, N. (2021). Nekotorye voprosy istoriko-kulturnogo razvitiia bondarihinskih pliemon v baseine Severskogo Donca [Some questions of the historical and cultural development of the Bondarikha tribes in the Seversky Donets basin]. In: Skory, S. & Zadnikov, S. (Ed.). *Rannii Zhaliznyi vik Skhidnoi Yevropy: zbirnyk statei na poshanu Iryny Shramko*. Kharkiv: Kotelva: KhNU imeni V.N. Karazina, IKZ «Bilsk», 22–39 [in Russian].
- Kolev, Yu.I. (2008). Ivanovskaya kultura pozdnego bronzovogo veka: harakteristika kultury i problemy issledovaniya [Ivanovka culture of the late Bronze Age: characteristics of culture and research problems.]. In: Stashenkov, D.A. (Ed.). *Aktualnye problemy arheologii Urala i Povolzhya*. Samara: «Glagol», 208–240 [in Russian].
- Kushtan, D.P. (2013). Pivden Lisostepovoho Podniprov'ia za doby piznoi bronzy. [The South of the Forest-Steppe Dnipro during the Late Bronze Age]. *Arkheolohichniy almanakh*, 29. Donetsk:

- «Donbas» [in Ukrainian].
- Romashko, V.A. (2013). *Закlyuchitelnyj etap pozdnego bronzovogo veka Levoberezhnoj Ukrainy (po materialam boguslavsko-belozerskoj kultury)* [The final stage of the Late Bronze Age of the Left-Bank Ukraine (based on materials from the Boguslavsko-Belozerska culture)]. Dnipropetrovskiy natsionalnyi universytet: NAN Ukrainy; Instytut arkheolohii [in Russian].
- Savchuk, A.P. (1978). Pamiatky lebedivskoi kultury [Sites of Lebedivka culture]. *Arkheolohiia*, 25, 71–83 [in Ukrainian].
- Shaporda, O.M., Tkachenko, O.M. & Luhovyi, R.S. (2018). Arkheolohichni rozvidky spilnoi ekspedytsii IKZ «Bilsk» ta Poltavskoho kraieznavchoho muzeiu v mezhakh Kotelevskoho raionu [Archaeological explorations of the joint expedition of the «Bilsk» HCR and the Poltava Museum of Local History within the Kotelevsky district.]. In: Korost, I.I. (Ed.). *Arkheolohichni doslidzhennia Bilskoho horodyshcha – 2017*. Kyiv; Kotelva: TsP Ukrainy i UTOPIK, 188–203 [in Ukrainian].